

ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА

**ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**

ЗАТВЕРДЖЕНО
Рішення вченої ради університету
30 серпня 2024 року,
протокол № 2.

Ректор університету,

_____ **Олег ОМЕЛЬЧУК**

30 серпня 2024 року

м.п.

РОБОЧА ПРОГРАМА
навчальної дисципліни
«ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА»
для підготовки на першому (освітньому) рівні
здобувачів вищої освіти освітнього ступеня бакалавра
із спеціальності 081Право
галузі знань 08Право

м. Хмельницький
2024

РОЗРОБНИКИ:

Професор кафедри теорії та історії держави
і права, доктор юридичних наук, професор
27 серпня 2024 року

Вікторія БОБК

Старший викладач кафедри теорії та історії
держави і права
27 серпня 2024 року

Анна ДАНІЛОВА

СХВАЛЕНО

Рішення кафедри теорії та історії держави і права
27 серпня 2024 року, протокол № 1.

Завідувач кафедри теорії та історії держави
і права, доктор історичних наук, професор
27 серпня 2024 року

Леонід МІСІНКЕВИЧ

Декан юридичного факультету, кандидат
юридичних наук, доцент
27 серпня 2024 року

Віктор ЗАХАРЧУК

ПОГОДЖЕНО

Рішення методичної ради університету
29 серпня 2024 року, протокол № 1.

Голова методичної ради університету,
кандидатка наук з державного управління,
доцентка
29 серпня 2024 року

Ірина КОВТУН

ЗМІСТ

		Стор.
1.	Опис навчальної дисципліни	– 3
2.	Заплановані результати навчання	– 5
3.	Програма навчальної дисципліни	– 8
4.	Структура вивчення навчальної дисципліни	– 12
	4.1. Тематичний план навчальної дисципліни	– 12
	4.2. Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять	– 13
	4.3. Самостійна робота студентів	– 14
5.	Методи навчання та контролю	– 15
6.	Схема нарахування балів	– 16
7.	Рекомендовані джерела	– 17
8.	Інформаційні ресурси в Інтернеті	– 26

1. Опис навчальної дисципліни

1. Шифр і назва галузі знань	– 08 Право
2. Код і назва спеціальності	– 081 Право
3. Назва спеціалізації	– немає
4. Назва дисципліни	– Теорія держави і права
5. Тип дисципліни	– обов'язкова
6. Код дисципліни	– ОП.081.Б.2
7. Освітній рівень, на якому вивчається дисципліна	– перший
8. Ступінь вищої освіти, що здобувається	– бакалавр
9. Курс / рік навчання	– перший (денна і заочна форма)
10. Семестр	– перший, другий (денна і заочна форма)
11. Обсяг вивчення дисципліни:	
1) загальний обсяг (кредитів ЄКТС / годин)	– 8/240
2) денна форма навчання:	
аудиторні заняття (годин)	– 112
% від загального обсягу	– 47%
лекційні заняття (годин)	– 56
% від обсягу аудиторних годин	– 50%
семінарські заняття (годин)	– 56
% від обсягу аудиторних годин	– 50%
самостійна робота (годин)	– 128
% від загального обсягу тижневих годин:	– 53%

аудиторних занять	– 4,5-2,5
самостійної роботи	– 6,0-3,5
3) заочна форма навчання:	
аудиторні заняття (годин)	– 40
% від загального обсягу	– 16,7
лекційні заняття (годин)	– 24
% від обсягу аудиторних годин	– 60
семінарські заняття (годин)	– 16
% від обсягу аудиторних годин	– 40
самостійна робота (годин)	– 200
% від загального обсягу	– 83,3
12. Форма семестрового контролю	– залік, екзамен
13. Місце дисципліни в логічній схемі:	
1) попередні дисципліни	–
2) супутні дисципліни	– ОП.081.Б.1 Правнича професія та правничі інституції ОП.081.Б.3 Історія держави і права України ОП.081.Б.4 Конституційне право України ОП.081.Б.5 Римське право В.081.Б.1.4 Правові пам'ятки Стародавнього Світу та Середньовіччя В.081.Б.2.4 Правові пам'ятки Нового та Новітнього Часу
3) наступні дисципліни	– ОП.081.Б.7 Цивільне право ОП.081.Б.8 Кримінальне право ОП.081.Б.6 Міжнародне публічне право ОП.081.Б.9 Адміністративне право ЗОП.081.Б.10 Муніципальне право В.081.Б.3.2 Конституційне право зарубіжних країн В.081.Б.3.4 Основи порівняльного правознавства
14. Мова вивчення дисципліни	– українська.

2. Заплановані результати навчання

Під час вивчення навчальної дисципліни «Теорія держави і права» відповідно до стандарту вищої освіти здобуваються такі програмні компетентності та досягаються такі результати навчання.

Загальні компетентності:

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК3. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК11. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, територіальної громади; усвідомлення цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідності його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК12. Здатність усвідомлювати рівні можливості та гендерні проблеми.

ЗК13. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 16. Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів не доброчесності.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності:

СК1. Здатність застосовувати знання з основ теорії та філософії права, знання і розуміння структури правничої професії та її ролі у суспільстві.

СК2. Здатність аналізувати ретроспективи розвитку правових явищ та процесів у контексті їх впливу на сучасну правову систему.

СК3. Цінування та повага до гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння її правової природи.

СК4. Здатність застосовувати Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод, а також прецедентну практику Європейського суду з прав людини.

СК7. Здатність застосовувати норми та інститути конституційного права, адміністративного права і адміністративного процесуального права, цивільного права і цивільного процесуального права, кримінального і кримінального процесуального права, земельного права, фінансового права, муніципального права, господарського права, сімейного права, трудового права та права соціального забезпечення.

СК8. Здатність застосовувати правові принципи та доктрини.

СК11. Здатність визначати належні та прийнятні для юридичного аналізу факти.

СК12. Здатність аналізувати правові проблеми та обґрунтовувати правові позиції.

СК13. Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ.

СК16. Здатність до логічного, критичного і системного аналізу документів, розуміння їх правового характеру і значення.

Результати навчання відповідно до стандарту вищої освіти:

РН 12. Доносити до респондента матеріал з певної правової проблематики доступно і зрозуміло.

РН 13. Знати та розуміти особливості реалізації та застосування норм матеріального і процесуального права.

РН 18. Застосовувати в професійній діяльності основні сучасні правові доктрини, цінності та принципи функціонування національної правової системи.

РН 19. Пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів.

<i>Після завершення вивчення дисципліни здобувач повинен продемонструвати такі результати навчання:</i>	
<i>1. Знання</i>	
1.1)	описувати загальні об'єктивні закономірності розвитку державно-правової дійсності на всіх історичних етапах її існування;
1.2)	називати базові державно-правові поняття, що є вихідними засадами для галузевих юридичних наук та спеціальних правових дисциплін, ступінь засвоєння яких істотно вплине на подальше вивчення інших юридичних наук;
1.3)	визначати природу і закономірності розвитку державно-правової сфери життя суспільства в рамках системного підходу, в якому теорія держави і права виступає як фундамент юридичного світогляду, мислення і культури майбутніх спеціалістів-правознавців;
1.4)	відтворювати основні правові конструкції – вчення про норми права, правові відносини, систему права та правову систему тощо
1.5)	впорядковувати юридичну термінологію, необхідну для опанування галузевих, спеціальних та прикладних юридичних наук
<i>2. Розуміння</i>	
2.1)	пояснювати зміст дефініцій основних правових термінів і категорій;
2.2)	класифікувати методи наукового пізнання державно-правових явищ;
2.3)	обговорювати сучасні досягнення наукової думки в галузі теорії держави і права;

2.4) з'ясовувати сутність держави, права та інших основних термінів;
2.5) пояснювати різницю між історичними типами та формами держави, джерелами права.
3. Застосування знань
3.1) демонструвати навички дослідження закономірностей виникнення функціонування і розвитку держави і права;
3.2) застосовувати основоположні ідеї та теорії для пояснення явищ державно-правової дійсності;
3.3) використовувати понятійно-категоріальний апарат юридичної науки для вирішення правових проблем;
3.4) виокремлювати правові відносини від інших видів суспільних відносин;
3.5) критично оцінювати правову систему.
4. Аналіз
4.1) дискутувати з приводу висунутих теорій та тверджень щодо явищ державно-правової дійсності;
4.2) виділяти головні положення (завдання, пропозиції, оцінки тощо), викладені в певній теорії, твердженні;
4.3) аналізувати норми права, застосовуючи методи пізнання державно-правових явищ;
4.4) порівнювати між собою базові теоретико-правові поняття, знаходити їх спільні та відмінні риси;
4.5) дискутувати щодо сутності та основних властивостей держави і права, ролі і змісту принципів права, особливостей та значущості права як соціального регулятора та його відмінності від інших регуляторів суспільних відносин, структури системи права і системи законодавства, поняття правової системи та зв'язків між її основними елементами.
5. Синтез
5.1) розробляти понятійний апарат, що пов'язаний із існуванням та функціонуванням держави і права;
5.2) формулювати власні висновки щодо поняття чи явища, яке вивчається;
5.3) обґрунтовувати стан і перспективи розвитку тих або інших інститутів держави і права з точки зору основних постулатів теорії держави і права;
5.4) аргументувати власну точку зору з позицій знання та розуміння основних закономірностей виникнення, розвитку та функціонування держави і права;
5.5) узагальнювати закономірності розвитку державно-правової дійсності, форм і способів впливу держави і права на людину, що дасть можливість зрозуміти природу державно-правових явищ.
6. Оцінювання
6.1) критикувати та пояснювати основні державно-правові інститути та

явища;
6.2) обґрунтовувати законність і доцільність правових рішень, що приймаються;
6.3) співвідносити поняття та сутність законності й правопорядку, оцінювати наслідки, що тягнуть за собою порушення режиму законності;
6.4) робити висновок щодо стану і перспектив розвитку тих або інших державно-правових інститутів з точки зору основних постулатів теорії держави і права.
7. Створення (творчість)
7.1) самостійно розробляти схеми основних явищ державно-правової дійсності, розкривати їх сутність;
7.2) робити співвідношення державно-правових явищ, наочно показувати їх значення;
7.3) створювати власні висновки, виробляти самостійне бачення певних явищ державно-правової дійсності на основі вивченого та проаналізованого матеріалу;
7.4) будувати професійну та буденну діяльність, виходячи з розуміння основних закономірностей виникнення, функціонування та розвитку держави і права;
7.5) пропонувати шляхи вирішення правових проблем і колізій.

3. Програма навчальної дисципліни

Тема1. Предмет теорії держави і права

Предмет теорії держави і права. Місце теорії держави і права в системі юридичних наук. Функції теорії держави і права. Гносеологічні аспекти теорії держави і права. Методологія теорії держави і права. Теорія держави і права в системі юридичних наук.

Тема 2.Виникнення держави

Соціальне призначення держави. Влада і норми поведінки в первіснообщинному ладі. Теорії виникнення держави. Основні способи державоутворення. Особливості виникнення держав у різних народів світу.

Тема 3. Поняття держави

Поняття «держава». Основні ознаки держави. Поняття держави та державної влади, її відмінність від інших суспільних утворень. Принцип розподілу державної влади. Законодавча влада сучасної держави. Виконавча влада сучасної держави. Судова влада сучасної держави. Інші гілки державної влади. Держава і суверенітет. Функції держави. Типи держав.

Тема 4. Форма держави.

Форма держави та її структура. Форма правління та її види. Форма державного територіального устрою та її види: унітарна держава, федерація, конфедерація. Їх характерні ознаки. Форма політичного режиму та її види.

Тема 5. Механізм та апарат держави.

Поняття механізму та апарату держави. Представницькі органи державної влади. Місцеві органи державної влади. Представницькі органи в областях, містах, районах України (крім районів в містах), їх компетенція. Глава держави. Коло повноважень. Виконавчі органи державної влади. Кабінет Міністрів України. Місцеві органи державної виконавчої влади, їх компетенція. Місцеве самоврядування. Судові органи. Прокуратура.

Тема 6. Суспільство і держава.

Співвідношення держави і суспільства. Демократична держава. Правова держава. Соціальна держава. Сутність і призначення держави: а) держава як елемент політичної системи суспільства; б) держава і громадянське суспільство. Держава і права людини.

Тема 7. Право в системі нормативного регулювання

Поняття і види соціального регулювання. Поняття і сутність права. Співвідношення права з іншими соціальними регулятивами. Історичні типи та види права. Функції права. Принципи права.

Тема 8. Основні концепції праворозуміння

Праворозуміння та його типи. Поняття та загальна характеристика природно-правової концепції права. Поняття та загальна характеристика позитивно-правової концепції права. Соціологічна та психологічна концепція права розуміння. Інтегративна концепція праворозуміння. Сучасне праворозуміння і основні права людини.

Тема 9. Джерела (форми) права

Поняття джерела (форми) права. Нормативно-правовий договір. Нормативно-правовий акт. Правовий звичай і правовий прецедент. Інші джерела (форми) права.

Тема 10. Правова система: поняття, структура, класифікація

Поняття та структура правової системи. Загальна характеристика правових систем сучасності. Становлення та розвиток правової системи України.

Тема 11. Система права і система законодавства

Система права та її структурні елементи. Галузевий компонент системи права. Критерії розмежування галузей права. Загальна характеристика

основних галузей права України. Інститут права та його різновиди. Система права і система законодавства.

Тема 12. Норми права та їх структура

Місце норми права в системі соціальних норм. Поняття норми права та її характерні ознаки. Загальна характеристика та структура норми права. Види норм права та способи їх викладу.

Тема 13. Тлумачення правових норм

Поняття та види тлумачення норм права. Граматичне тлумачення норм права. Систематичне і телеологічне тлумачення правових норм. Історико-політичне тлумачення норм права. Буквальне, обмежене і розширене тлумачення правових норм. Офіційне судове тлумачення норм права. Доктринальне тлумачення правових норм.

Тема 14. Реалізація норм права. Застосування правових норм

Форми реалізації норм права: а) використання норм права; б) виконання норм права; в) дотримання норм права. Застосування норм права як особлива форма реалізації. Основні стадії процесу застосування норм права. Поняття колізії правових норм і шляхи вирішення протиріч. Акти застосування правових норм. Характерні ознаки цих актів. Процесуальні (процедурні) норми. Дія норм права (правових актів) в часі, просторі, по колу осіб. Прогалини в праві (поняття). Аналогія закону. Аналогія права.

Тема 15. Нормативно-правові акти та їх систематизація

Поняття нормативно-правового акту, його особливості, відміна від інших джерел права. Види нормативно-правових актів. Критерії їх класифікації. Закон. Основні правові ознаки закону. Законотворчий процес. Конституція як основний закон. Підзаконні нормативно-правові акти (укази Президента, постанови Кабінету Міністрів, відомчі і місцеві нормативно-правові акти). Систематизація законодавства і нормативно-правових актів, основні форми систематизації

Тема 16. Правове регулювання суспільних відносин

Правове регулювання: поняття та ознаки. Поняття предмету, методу, способу та типу правового регулювання. Поняття механізму правового регулювання та його структура. Ефективність механізму правового регулювання суспільних відносин.

Тема 17. Правові відносини (правовідносини)

Поняття і основні ознаки правових відносин (правовідносин). Структура правовідносин: суб'єкти, зміст, об'єкт. Загальна характеристика суб'єктів права та їх види. Фізична особа як основний суб'єкт права.

Юридична особа. Соціальні спільноти як суб'єкт права. Держави як суб'єкти права. Поняття правоздатності і дієздатності, правосуб'єктності. Поняття правового статусу громадян, юридичних осіб. Характерні ознаки правового статусу. Громадянство. Юридичні факти. Суб'єктивне право та юридичний обов'язок.

Тема 18.Правопорядок і правопорушення

Правомірна поведінка і правопорядок. Поняття і причини правопорушень. Види правопорушень. Структура правопорушення.

Тема 19.Юридична відповідальність

Поняття юридичної відповідальності. Ознаки юридичної відповідальності. Види юридичної відповідальності. Принципи юридичної відповідальності. Функції юридичної відповідальності.

4. Структура вивчення навчальної дисципліни

4.1. Тематичний план навчальної дисципліни

№ теми	Назва теми	Кількість годин											
		Денна форма навчання						Заочна форма навчання					
		Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
			лекції	СЗ / ПЗ	лаб. заняття	інд. зав. д	СРС		лекції	СЗ/ПЗ	лаб. заняття	інд. зав. д	СРС
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1.	Предмет теорії держави і права.	12	4	4	-	-	4	12	2	-	-	-	10
2.	Виникнення держави.	16	4	4	-	-	8	16	2	-	-	-	14
3.	Поняття і сутність держави.	16	4	4	-	-	8	16	-	1	-	-	15
4.	Форма держави.	14	4	4	-	-	6	14	2	1	-	-	11
5.	Механізм та апарат держави.	14	4	4	-	-	6	14	-	2	-	-	12
6.	Суспільство і держава	16	4	4	-	-	8	16	-	2	-	-	14
7.	Право в системі нормативного регулювання.	10	2	2	-	-	6	10	-	2	-	-	8
8.	Основні концепції праворозуміння.	10	2	2	-	-	6	10	-	2	-	-	8
9.	Джерела (форми) права.	12	2	2	-	-	8	12	2	2	-	-	8

10.	Правова система: поняття, структура, класифікація.	10	2	2	-	-	6	10	2	-	-	-	8
11.	Системна характеристика права (система права)	10	2	2	-	-	6	10	2	-	-	-	8
12.	Норми права та інші соціальні норми	10	2	2	-	-	6	10	2	1	-	-	7
13.	Тлумачення норм права	10	2	2	-	-	6	10	-	1	-	-	9
14.	Реалізація норм права. Застосування правових норм	10	2	2	-	-	6	10	2	-	-	-	8
15.	Нормативно-правові акти та їх систематизація	12	2	2	-	-	8	12	2	-	-	-	10
16.	Правове регулювання	14	2	2	-	-	10	14	-	1	-	-	13
17.	Правові відносини (правовідносини)	18	6	6	-	-	6	18	2	1	-	-	15
18.	Правопорядок і правопорушення	10	2	2	-	-	6	10	2	-	-	-	8
19.	Юридична відповідальність і законність	16	4	4	-	-	8	16	2	-	-	-	14
	Усього годин:	240	56	56	0	0	128	240	24	16	0	0	200

4.3. Самостійна робота студентів

4.3.1. Завдання для самостійної роботи студентів та методичні рекомендації до їх виконання визначаються в підрозділі 1.4 навчально-методичних матеріалів з дисципліни.

4.3.2. Виконання індивідуальних завдань всіма студентами не є обов'язковим і може здійснюватися окремими студентами з власної ініціативи або за пропозицією викладача.

4.3.3. Тематика індивідуальних завдань та методичні рекомендації до їх виконання визначаються в підрозділі 1.5 навчально-методичних матеріалів з дисципліни.

4.3.4. Індивідуальні завдання виконуються в межах часу, визначеного для самостійної роботи студентів, та оцінюються частиною визначених в розділі 6 цієї програми кількості балів, виділених для самостійної роботи.

5. Методи навчання та контролю

Під час лекційних занять застосовуються:

- 1) традиційний усний виклад змісту теми;
- 2) слайдова презентація.

На семінарських та практичних заняттях застосовуються:

- дискусійне обговорення проблемних питань;
- вирішення ситуаційних завдань;
- повідомлення про виконання індивідуальних завдань;
- складання окремих видів документів.

Поточний контроль знань студентів з навчальної дисципліни проводиться у формах:

- 1) усне або письмове (у тому числі тестове) бліц-опитування студентів щодо засвоєння матеріалу попередньої лекції;
- 2) усне або письмове (у тому числі тестове) опитування на семінарських заняттях;
- 3) виконання поточних контрольних робіт у формі тестування;
- 4) захист підготовленого звіту про виконання ІНДЗ;
- 5) складання окремих видів документів за ситуаційними завданнями;
- 6) захист підготовленого публічного виступу.

Підсумковий поточний контроль за перший семестр проводиться у формі заліку, за другий – екзамену. Структура залікового білету включає два теоретичних питання, екзаменаційного – три теоретичних питання.

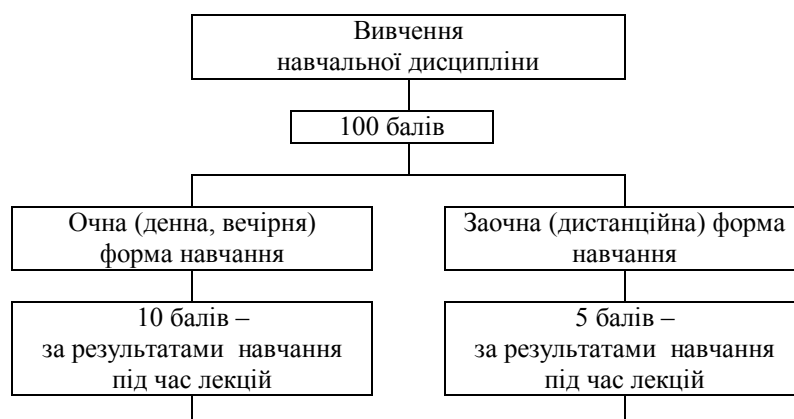
Підсумковий семестровий контроль на денній та заочній формі навчання проводиться у формі:

- усного заліку – перший семестр;
- усного екзамену – другий семестр.

Структура залікового білету включає два теоретичних питання, екзаменаційного – три теоретичних питання.

6. Схема нарахування балів

6.1. Нарахування балів студентам з навчальної дисципліни здійснюється відповідно до такої схеми:

6.2. Обсяг балів, здобутих студентом під час лекцій, семінарських занять та самостійної роботи студентів визначаються в навчально-методичних матеріалах з цієї дисципліни.

7. Рекомендовані джерела

Базові джерела:

1. Загальна теорія права та держави : навчально-методичний посібник для здобувачів вищої освіти Національного університету «Одеська юридична академія», факультетів: ФЦГЮ, ФА, САФ [Електронне видання] / А. Ф. Крижановський, Н. М. Крестовська, Л. Г. Матвеева, С. М. Скуріхін, В. Є. Іванчук. Одеса : Фенікс, 2022. 257 с. URL : <https://surl.li/wljttw>
2. Загальна теорія права. Нормативний курс : підруч. для студ.-юристів за ред. д-ра юрид. наук, проф. С. В. Бобровник. Київ: Юрінком Інтер, 2021, 576 с. URL : <https://surl.li/tklxei>
3. Пендюра М. М. Теорія держави та права. Курс інтерактивних лекцій / М. М. Пендюра. К. : 7БЦ, 2023. 468 с. URL : <https://surl.li/vijzon>
4. Теорія держави і права : навчальний посібник/ Крестовська Н.М., Матвеева Л.Г., Тицька Я О., Атаманова Н.В., Арабаджи Н.Б. Міжнародний гуманітарний ун-т. 2021. 193 с. URL : <http://surl.li/fmvzji>
5. Теорія держави і права: підручник. / За заг. редакцією Лисенкова С.Л. Київ : Юрінком. 2005. 445 с.
6. Теорія держави і права / Тимченко С.М., Калюжний Р.А., Пархоменко Н.М., Легуша С.М. Київ : Видавець Паливода А.В. 2006. 176 с.
7. Котюк В. Основи держави і права: навчальний посібник. 3-тє вид., доп. і перероб. Київ : Атіка. 2011. 432 с.
8. Тополь Ю. О. Теорія держави і права: курс лекцій / Ю. О. Тополь; Хмельниц. ун-т упр. та права. Хмельницький, 2014. 403 с.

8. Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. <http://www.president.gov.ua> – офіційний сайт Президента України.
2. <http://www.rada.gov.ua> – офіційний сайт Верховної Ради України.
3. <http://www.kmu.gov.ua> – офіційний сайт Кабінету Міністрів України.
4. <http://www.minjust.gov.ua> – офіційний сайт Міністерства юстиції України.
5. <http://nbuv.gov.ua/> – веб-сайт Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського.
6. <http://www.ounb.km.ua/> – веб-сайт Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки.